

Type Of Article (Research Article)

Design And Validation Of An Acculturation-Oriented Curriculum Model For Primary Education In The Islamic Republic Of Iran

Negin Ghamari: Department of Educational Sciences, Mal.C, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

***Farideh Goudarzi:** Department of Educational Sciences, Mal.C, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

Article Einfo

Received: 2025/04/26
Accepted: 2025/09/07
pp. 103-113

Keywords:

Educational System
Iran
Islamic Life
Cultural Adaptability
Social Education

Abstract

In the educational system of the Islamic Republic of Iran, attention to Islamic life and the process of cultural adaptability represents two fundamental pillars for nurturing a conscientious, responsible, and committed generation. This study aimed to evaluate and validate curriculum models grounded in social justice, emphasizing a cultural adaptability approach for the second stage of elementary education. A mixed-methods design (qualitative–quantitative) was employed. The qualitative sample included curriculum planning experts, educational administrators, and educational specialists, from whom 12 individuals were purposefully selected for semi-structured interviews. Qualitative data were analyzed using MAXQDA software across 409 extracted themes, with key themes categorized into five domains: stylistic, belief-based, ethical, social, and economic. In the quantitative phase, data were analyzed using SPSS and Smart PLS software, employing t-tests, ANOVA, and regression analyses. Results indicated that the proposed curriculum model exhibited strong convergent validity and satisfactory model fit ($R^2 > 0.67$). These findings suggest that by localizing the model and emphasizing Islamic-Iranian values, significant progress can be made in enhancing students' social and ethical development, providing a scientific basis for policymakers and curriculum designers.

Citation: Ghamari, Negin., Goudarzi, Farideh, (2025). Evaluating Social Justice-Based Curriculum Models with A Cultural Adaptability Approach In the Educational System Of The Islamic Republic Of Iran. *Journal Of Socio-Cultural Changes*, 22, Special Issue 1; (Serial No. 87): 103-113.

DOI:

***Corresponding Author:** Farideh Goudarzi

E-mail Address: goudarzi4130@iau.ir

Tel: +989167749184

Extended Abstract

Introduction

The educational system of the Islamic Republic of Iran has been founded on the principles of justice and the cultivation of a generation committed to Islamic and human values. In this system, education is not merely the transfer of knowledge; rather, its goal is to strengthen ethics, justice, and religious culture in both the individual and social lives of students. Nevertheless, one of the main challenges is the lack of indigenous and coherent models for implementing social justice in curricula. Although the existing content references religious and ethical values, it lacks practical structures for developing students' social skills and cultural adaptability, resulting in limited impact on their attitudes and behaviors. On the other hand, the cultural and ethnic diversity of Iranian society necessitates the design of curricula that, while reinforcing shared Islamic and human values, also ensure respect for cultural differences. A curriculum based on Islamic life and cultural adaptability should enhance both scientific knowledge and values such as participation, empathy, responsibility, and respect for others. Therefore, it is essential to design and validate indigenous and scientific models that integrate social justice into the educational process and strengthen students' cultural adaptability. This study, drawing on the framework of Islamic education and justice-oriented perspectives, seeks to answer the question of how a social justice-based curriculum model with a cultural adaptability approach can be designed and evaluated to meet the scientific, ethical, and social needs of students.

Methodology

This study aimed to design and validate a curriculum model based on Islamic life and social justice with a cultural adaptability approach for the second stage of elementary education, employing a mixed-methods (qualitative-quantitative) approach. In the qualitative phase, the population included 12 school administrators, experts, and curriculum planning specialists, purposefully selected for semi-structured interviews. Data were recorded and analyzed using MAXQDA software through open, axial, and selective coding. Key themes were extracted across five main domains: stylistic, belief-based, ethical, social, and economic. Data validity was ensured through expert review of the questions, and reliability was established through intercoder agreement. In the quantitative phase, elementary school teachers and administrators were selected via cluster random sampling, and the sample size was determined using the Cochran formula. Quantitative data were collected using a standardized pre- and post-implementation questionnaire and analyzed with SPSS software. T-tests were applied to compare means, ANOVA to examine group differences, and regression analysis for model validation. Furthermore, structural equation modeling using Smart PLS was conducted to examine relationships among model variables, confirming convergent validity and overall model fit.

Results And Discussion

Analysis of the qualitative and quantitative data indicated that the social justice-based curriculum model grounded in Islamic lifestyle and cultural adaptability demonstrates high coherence and comprehensiveness. From 409 extracted themes, after refinement, main and subcomponents were identified in the stylistic, belief-based, ethical, social, and economic domains. In the quantitative phase, confirmatory factor analysis using Smart PLS showed that composite reliability and average variance extracted exceeded acceptable thresholds, with the model explaining more than 67% of the variance in variables. The components of "ethics," "family," and "financial and economic" domains had the greatest impact on achieving social justice, whereas domains such as "health" and "time management" showed less influence. Additionally, curriculum elements including "teacher competency," "teaching time," "content," "teaching and learning methods," and "assessment" were most strongly associated with the realization of social justice, highlighting the pivotal role of teachers and active curriculum design. The present study demonstrates that designing and implementing a curriculum based on social justice and cultural adaptability, grounded in an Islamic-Iranian lifestyle, can promote students' ethical, social, and belief-based attitudes and behaviors. The final model, integrating Islamic lifestyle components with curriculum planning elements, ensures equity in learning opportunities and enhances students' cultural adaptability. These findings provide both scientific and practical foundations for educational policy-making, curriculum revision, and teacher empowerment, contributing to the reduction of educational inequalities and strengthening national cohesion, thereby effectively achieving the educational and social objectives of the Islamic Republic of Iran.

تدوین و اعتباریابی الگوی برنامه درسی مدارس ابتدایی با رویکرد فرهنگ پذیری در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران

نگین قمری: گروه علوم تربیتی، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.
*فریده گودرزی: گروه علوم تربیتی، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۶ شماره صفحات: ۱۰۳-۱۱۳	در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران، توجه به زندگی اسلامی و فرایند فرهنگ پذیری به عنوان دو رکن بنیادین تربیت نسلی آگاه، مسئول و متعهد، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و اعتبارسنجی الگوهای برنامه درسی مبتنی بر عدالت اجتماعی با تأکید بر رویکرد فرهنگ پذیری در دوره دوم ابتدایی انجام شد. روش تحقیق ترکیبی (کیفی-کمی)، است. جامعه آماری شامل صاحب نظران برنامه ریزی درسی، مدیران آموزشی و کارشناسان تعلیم و تربیت بود که از طریق نمونه گیری هدفمند ۱۲ نفر برای مصاحبه نیمه ساختاریافته انتخاب شدند. داده های کیفی با بهره گیری از تحلیل ۴۰۹ مضمون با نرم افزار MAXQDA پردازش گردید و مضامین کلیدی در ۵ محور اصلی شامل سبک شناسی، اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی، استخراج شد. در بخش کمی، تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزارهای SPSS و Smart PLS و آزمون های ANOVA و تحلیل رگرسیون انجام گرفت. نتایج نشان داد الگوی پیشنهادی از روایی همگرا و برازش مطلوب (R^2 بیش از ۰/۶۷)، برخوردار است. این یافته ها بیانگر آن است که با بومی سازی الگو و تأکید بر ارزش های اسلامی-ایرانی، می توان گامی مؤثر در جهت ارتقای کیفیت تربیت اجتماعی و اخلاقی دانش آموزان برداشت و مبنایی علمی برای سیاست گذاران و برنامه ریزان درسی فراهم ساخت.
واژگان کلیدی: نظام آموزشی ایران زندگی اسلامی فرهنگ پذیری تربیت اجتماعی	
استناد: قمری، نگین، گودرزی، فریده. (۱۴۰۴). تدوین و اعتباریابی الگوی برنامه درسی مدارس ابتدایی با رویکرد فرهنگ پذیری در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، دوره ۲۲، ویژه نامه، شماره ۱؛ (پیاپی ۸۷)، ۱۰۳-۱۱۳.	

DOI:

مقدمه

نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران از ابتدای تأسیس خود بر مبنای تحقق اصول عدالت‌محور و تربیت نسلی متعهد به ارزش‌های اسلامی و انسانی شکل گرفته است (ابراهیم‌آبادی، ۱۴۰۲: ۲؛ حسنی، ۱۳۸۹: ۹۶-۹۲). در این نظام، آموزش صرفاً به انتقال دانش محدود نمی‌شود، بلکه رسالتی فراتر دارد یعنی پرورش افرادی که هم‌زمان بتوانند در زندگی فردی و اجتماعی خویش بر اخلاق، عدالت و فرهنگ دینی حرکت کنند. تحقق این هدف، مستلزم طراحی برنامه‌های درسی‌ای است که در کنار ارتقای علمی، به تقویت عدالت‌اجتماعی و فرایند فرهنگ‌پذیری دانش‌آموزان نیز بپردازد (VanBuskirk, Medeiros, 2025: 2-5). یکی از چالش‌های اساسی در نظام آموزشی ایران، فقدان الگوهای منسجم و بومی برای تحقق عدالت‌اجتماعی در برنامه‌های درسی است. اگرچه محتوای آموزشی موجود تا حدودی به ارزش‌های دینی و اخلاقی اشاره دارد، اما اغلب فاقد ساختارهای عملی برای پرورش مهارت‌های اجتماعی و فرهنگ‌پذیری است (Chaaban, Badwan, Arar, 2025: 18-21). این کاستی موجب می‌شود که آموزش‌های دینی و اخلاقی در سطح نظری باقی بمانند و نتوانند در تغییر نگرش‌ها و رفتارهای واقعی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشند (عباس‌زاده، رنج‌دوست، عظیمی، ۱۴۰۰: ۷۲). به‌طور خاص جامعه ایرانی به دلیل تنوع فرهنگی و قومی خود، نیازمند برنامه‌های درسی‌ای هستند که دانش‌آموزان را برای زیستن در فضایی چندفرهنگی آماده سازد؛ برنامه‌هایی که ارزش‌های مشترک اسلامی و انسانی را تقویت کرده و در عین حال امکان احترام به تفاوت‌های فرهنگی را فراهم نمایند. برنامه درسی مبتنی بر زندگی اسلامی و فرهنگ‌پذیری باید به گونه‌ای طراحی شود که ضمن انتقال دانش، به پرورش ارزش‌هایی چون مشارکت، همدلی، مسئولیت‌پذیری و احترام به دیگران نیز بپردازد. این رویکرد، نه تنها به رفع تبعیض‌های آموزشی و تربیتی کمک می‌کند، بلکه با تأکید بر عدالت در فرصت‌های یادگیری، مسیر ارتقای سرمایه اجتماعی و انسجام ملی را نیز هموار می‌سازد. بر این اساس، ضرورت دارد الگوهای بومی و علمی برای برنامه‌های درسی طراحی شوند که عدالت‌اجتماعی را به‌صورت نظام‌مند در فرایند آموزش ادغام کرده و هم‌زمان فرهنگ‌پذیری دانش‌آموزان را تقویت نمایند. پژوهش حاضر باتکیه بر چارچوب تربیت اسلامی و دیدگاه‌های عدالت‌محور در تعلیم و تربیت، به دنبال ارزیابی و اعتبارسنجی چنین الگویی در دوره دوم ابتدایی است. سؤال پژوهش آن است که - چگونه می‌توان الگویی برای برنامه درسی مبتنی بر عدالت اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران طراحی و ارزیابی کرد که پاسخ‌گوی نیازهای علمی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان باشد؟

پیشینه تحقیق

رشیدی‌مفرد، ناطقی و سیدی (۱۴۰۲)، در مطالعه‌ای الگویی برای برنامه درسی متناسب با اصول مردم‌سالاری دینی در دوره متوسطه ارائه کردند. داده‌های کیفی از طریق مصاحبه با ۱۸ نفر از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت گردآوری و مؤلفه‌های کلیدی الگو استخراج شد. در بخش کمی، پرسش‌نامه محقق‌ساخته تدوین و بانظر ۴۰ متخصص از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی مورد اعتبارسنجی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد الگوی پیشنهادی از اعتبار مطلوب برخوردار بوده و ویژگی‌هایی به‌مانند بومی‌بودن، جامعیت، علمی‌بودن و توجه به شرایط مخاطبان دارد و تحقق اهداف تربیتی مردم‌سالاری دینی نیازمند استفاده از روش‌های متنوع، مشارکتی و تعاملی است تا دانش‌آموزان یادگیری معنادار تجربه کنند (رشیدی‌مفرد، ناطقی، سیدی، ۱۷۶-۱۶۴). زارعی، قلتاش و ماشین‌چی (۱۴۰۲)، مدل برنامه درسی سبک زندگی ایرانی-اسلامی در دوره متوسطه نظام آموزشی کشور طراحی و اعتبارسنجی کردند. داده‌ها به‌صورت کیفی از طریق مصاحبه با ۱۲ نفر از متخصصان تعلیم و تربیت و بررسی مستندات جمع‌آوری شد و با نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شد. ۱۱۰ مضمون در قالب ۱۰ مؤلفه شناسایی شد که شامل تفکر و خلاقیت، مسائل سلامت و بهداشت، مسائل اقتصادی، دفاعی و امنیتی، مسائل اجتماعی و جامعه‌شناختی، مسائل اعتقادی و دینی، مسائل فرهنگی و هنری، مسائل علمی و آموزشی و مسائل روان‌شناختی بود. بیشترین فراوانی به مسائل اعتقادی و دینی اختصاص داشت (زارعی، قلتاش، ماشین‌چی، ۱۴۰۲: ۱۰-۱). ^۱مسلمانی، ^۲عطیعی و ^۳شیخ (۲۰۲۴)، به بررسی چالش‌ها و فرصت‌ها در طراحی برنامه درسی جامع برای آموزش اسلامی پرداختند. و به تبیین روندها، موضوعات کلیدی و بهترین شیوه‌های ادغام آموزه‌های سنتی اسلامی با روش‌های نوین آموزشی را

^۱ Raqib Moslimany^۲ Anzar Otaibi^۳ Frugo Shaikh

شناسایی نمودند. یافته‌ها نشان داد موفقیت برنامه درسی جامع وابسته به ترکیب مؤثر استراتژی‌های تدریس، مشارکت جامعه، استفاده از فناوری و اصلاحات سیاستی است و عوامل مؤثر، چالش‌های آموزشی و نهادی و اقدامات نوآورانه نیز تحلیل شد (Moslimany, Otaibi, Shaikh, 2024: 52-73). سیارنوبی^۴، سیاریف‌الدین^۵ و سوکیرمن^۶ (۲۰۲۳)، به‌واسطه برنامه درسی آموزش دینی اسلامی مبتنی بر اصول فرهنگی نگاه داشت‌اند پژوهش از روش کیفی توصیفی و مطالعه موردی بهره برده است. یافته‌ها نشان داد ادغام آموزش شخصیت در فرایند تدریس و فعالیت‌های کلاسی موجب توسعه دانش اخلاقی، احکامات اخلاقی و رفتارهای اخلاقی در فارغ‌التحصیلان می‌شود و تربیت فارغ‌التحصیلانی با پیشینه فرهنگی قوی تحقق می‌یابد (Syarnubi, Syarifuddin, Sukirman, 2023: 6333-6341).

ادبیات و مبانی نظری

برنامه درسی مبتنی بر عدالت اجتماعی چارچوبی آموزشی است که طراحی محتوا و فرایندهای یاددهی-یادگیری را به گونه‌ای هدایت می‌کند که تمام دانش‌آموزان، فارغ از تفاوت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی یا جنسیتی، به فرصت‌های یادگیری برابر و با کیفیت دسترسی داشته باشند (صیاح‌کوکسانی و دیگران، ۱۴۰۰: ۷۲؛ عباس‌پور، ۱۳۹۸: ۱۷۱). این رویکرد فراتر از انتقال دانش، بر پرورش مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی تمرکز دارد که منجر به کاهش نابرابری‌ها، ارتقای مشارکت اجتماعی و تقویت هم‌بستگی جمعی می‌شود (Ayuningsih, Syafaruddin, MS, 2020: 1035). عدالت آموزشی شامل توانمندسازی گروه‌های محروم، تضمین فرصت‌های برابر و ایجاد محیط یادگیری فراگیر است که مشارکت فعال همه دانش‌آموزان را تسهیل می‌کند (Thomas, Madison, 2010: 571-577). رویکرد فرهنگ‌پذیری در برنامه‌های درسی تأکید دارد که محتوای آموزشی و روش‌های یاددهی باید با زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و شناختی دانش‌آموزان هم‌خوانی داشته باشند (فرخی‌نژاد، ۱۴۰۱: ۲؛ کرمی، ۱۴۰۰: ۹۴). این رویکرد یادگیری معنادار را مستلزم برقراری پیوند میان محتوای آموزشی و تجربیات، ارزش‌ها و باورهای فرهنگی دانش‌آموزان می‌داند. برنامه‌های فرهنگ‌پذیر، تفاوت‌های فرهنگی را به عنوان منبعی غنی برای یادگیری به کار می‌گیرند و ضمن احترام به تنوع، عدالت آموزشی را تقویت می‌کنند (Eka, 2017: 2-8). ادغام عدالت اجتماعی و فرهنگ‌پذیری در برنامه‌های درسی امکان ارتقای توانمندی‌های فردی، اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان را فراهم می‌کند (کلانتری، عابدیان‌اصفهانی، مکی‌آل‌آقا، ۱۴۰۱: ۳۱؛ واحدنژاد، ۱۴۰۳: ۲). این ترکیب موجب توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی، حل مسئله و توانمندی‌های مشارکتی می‌شود و ظرفیت دانش‌آموزان برای ایفای نقش فعال در جامعه دموکراتیک را تقویت می‌کند (موسوی، ۱۴۰۱: ۷۹-۷۷). برنامه‌هایی که همزمان عدالت محور و فرهنگ‌پذیر طراحی شوند، می‌توانند اثرات بلندمدت بر هویت اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان داشته باشند و آنان را برای مواجهه با چالش‌های پیچیده جامعه آماده کنند (McGovern et al., 2023: 2-6). در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران، ترکیب این دو رویکرد اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا برنامه‌های درسی علاوه بر انتقال آموزه‌های دینی و اخلاقی، باید توانمندسازی دانش‌آموزان در رویارویی با نابرابری‌ها و تنوع فرهنگی را نیز در نظر بگیرند. این دیدگاه امکان طراحی برنامه‌هایی را فراهم می‌کند که هم عدالت آموزشی را تحقق بخشند و هم با ارزش‌ها، باورها و هویت فرهنگی جامعه همخوان باشند، و نهایتاً نقش مؤثری در تربیت نسلی آگاه، توانمند و مشارکت‌جو ایفاء کنند.

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر باهدف طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر زندگی اسلامی و عدالت اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری در دوره دوم مقطع ابتدایی نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران انجام شد. این مطالعه از نوع ترکیبی (کیفی-کمی) است. طوری که در بخش کیفی؛ جامعه آماری شامل مدیران، کارشناسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی در مقطع ابتدایی است که تجربه و دانش تخصصی در این حوزه دارند. نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شد و ۱۲ نفر از افراد آگاه و متخصص برای مصاحبه نیمه ساختاریافته انتخاب شدند. داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های حضوری یا آنلاین جمع‌آوری شد، ضبط و سپس با استفاده از

^۴ Syarnubi Syarnubi

^۵ Ahmad Syarifuddin

^۶ Sukirman Sukirman

نرم‌افزار MAXQDA تحلیل گردید. تحلیل داده‌ها شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی بود تا مضامین کلیدی در پهن‌محور اصلی؛ سبک‌شناسی، اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی؛ استخراج شود. روایی داده‌ها از طریق بررسی پرسش‌های مصاحبه توسط متخصصان و پایایی از طریق توافق بین کدگذاران (Inter-Coder Reliability)، تأمین شد. در بخش کمی، جامعه آماری شامل معلمان و مدیران مدارس ابتدایی است که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. حجم نمونه براساس فرمول کوکران تعیین گردید تا نتایج قابل تعمیم به جامعه آماری باشند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه استاندارد طراحی شده برای اندازه‌گیری مؤلفه‌های شناسایی شده در الگوی برنامه درسی مبتنی بر زندگی اسلامی است. پرسش‌نامه قبل و پس از اجرای الگو توزیع شد تا تغییرات نگرش و عملکرد معلمان و مدیران بررسی گردد. روایی پرسش‌نامه از طریق روایی محتوا و تأیید متخصصان برنامه‌ریزی درسی و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد. سپس داده‌های کمی با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند و از آزمون‌های t برای مقایسه میانگین‌ها، تحلیل واریانس (ANOVA)، برای بررسی تفاوت بین گروه‌ها و تحلیل رگرسیون برای اعتبارسنجی الگو استفاده شد. همچنین، برای تحلیل جامع‌تر روابط بین متغیرهای الگو، روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS به کار گرفته شد تا روایی همگرا و برازش مدل بررسی شود.

بحث و یافته‌های تحقیق

آمار جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان صرفاً به منظور توصیف جامعه پژوهش گردآوری شد. برپایه (جدول ۱)، از نظر جنسیت، تعداد آقایان و بانوان هر کدام ۵۰ درصد از نمونه را تشکیل دادند. از نظر تحصیلات، ۳ نفر (۲۵ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۹ نفر (۷۵ درصد) دارای مدرک دکتری بودند. از نظر سمت اجرایی، ۹ نفر (۷۵ درصد) از مسئولین آموزش و پرورش استانی و شهرستانی، ۱ نفر (۸/۳ درصد) از مسئولین آموزش و پرورش کشوری و ۲ نفر (۱۶/۷ درصد) از دانشگاه در مصاحبه‌ها شرکت داشتند.

جدول ۱. توزیع نمونه‌اماری شرکت‌کنندگان مصاحبه (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۴)

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۶
	مرد	۵۰
میزان تحصیلات	کارشناسی ارشد	۳
	دکتری	۹
سمت اجرایی	مسئولین استانی و شهرستان لار	۹
	مسئولین کشوری	۱
	دانشگاه	۲
تعداد کل	۱۲ نفر	۱۶/۷

تحلیل خروجی‌های کدگذاری متن مصاحبه‌ها، که باهدف دستیاری به مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی، عدالت اجتماعی و برنامه‌ریزی درسی انجام شد، براساس خروجی نرم‌افزار Smart PLS صورت گرفت. داده‌های کیفی با استفاده از روش تحلیل مضمون سامان‌دهی شدند و در نهایت ۴۰۹ مضمون استخراج شد. طوری که براین تبیین از ۷۲ مضمون پس از پالایش، ۳۵ مضمون مرتبط با مقوله سبک زندگی اسلامی شناسایی و در قالب ۵ مؤلفه فرعی دسته‌بندی شدند برپایه (جدول ۲). مؤلفه‌های سبک زندگی/اسلامی شامل (حوزه‌های سبک‌شناسی زندگی اسلامی، سبک‌شناسی زندگی ایرانی، و ابعاد اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، هنری و علمی) است.

جدول ۲. مضمون‌های برگرفته از مصاحبه (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	مضمون (مفهوم)
سبک‌شناسی زندگی اسلامی	سبک‌شناسی زندگی اسلامی	سبک هم‌سو با شرایط خاص سرزمینی؛ سبک دارای تفسیر واقع‌بینانه؛ سبک با دامنه گسترده در حوزه‌های رسانه‌ای؛ سبک متناسب با عملکرد روزانه؛ سبک آمیخته از دو فرهنگ ایرانی و اسلامی؛ سبک دارای ترکیب سنت‌های ایرانی و اسلامی؛ سبک متناسب با آداب و رسوم اصیل ایرانی؛ سبک با امکان بهره‌گیری از امکانات مدرن؛
	حوزه‌های سبک‌شناسی	حوزه دانشگاهی؛ حوزه آموزش و پرورش؛ حوزه تحقیق و پژوهش؛
	ابعاد اعتقادی و اخلاقی	برخورداری از خلاق ایرانی و اسلامی؛ الگو سازی اخلاقی با جهت‌دهی اسلامی؛ گسترش‌دهنده دین اسلام و اعتقاد ایرانی؛ دربرگیرنده چهارچوب ایرانی-اسلامی؛ هم‌سویی با مفاهیم و اصول اسلامی و اخلاقی؛ تبیین‌کننده فقه شیعه و مسایل اعتقادی و دینی؛ رابطه‌مدار بودن با فرد، جامعه و خداوند؛ الگوگیری از اسلام و الگو سازی تعالیم دینی در جامعه؛ توانایی جهت‌دهی به تعالیم دینی، اعتقادی و اخلاقی در جامعه؛ تأثیرپذیری از آموزه‌های دینی و اعتقادی؛
	همخوانی با مسایل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی	همخوانی با مسایل اقتصادی و الگو سازی آن؛ همخوانی با سیاست کشور، مسایل سیاسی و الگو سازی سیاست داخلی؛ همخوانی با مسایل زیستی نظیر: الگوهای رفتاری و کنشی افراد طبق موازین اسلام و حفظ ارزش‌ها و سلیقه‌ها؛ همخوانی با زندگی اجتماعی، الگوها و کنش‌ها و تعاملات اجتماعی؛ الگو سازی بر جهت‌گیری‌های زندگی شخصی و اجتماعی؛ همخوانی با مسایل زیستی و الگوهای رفتاری فرد و جامعه؛
همخوانی با مباحث فرهنگی، هنری و علمی	هم‌سویی با شرایط خاص تاریخی و فرهنگی؛ دارای سبک متناسب با فرهنگ و هنر ایرانی؛ درک تحولات فرهنگی، علمی و هنری؛ الگو سازی فرهنگی طبق موازین اسلام و ایران؛ توجه به ابعاد مختلف علمی و هنری در تمامی مقاطع زمانی؛	

در تحلیل عنا صر برنامه درسی سبک زندگی/ اسلامی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری می‌توان بیان کرد که این مقوله از ۷۷ مضمون تشکیل شده که با حذف مضامین تکراری ۷۱ مضمون ذکر شده برپایه (جدول ۳)، شکل‌دهنده این مفهوم هستند که در قالب عمؤلفه به‌شکل مقوله‌های فرعی قرار گرفتند.

جدول ۳. مضمون‌های برگرفته از مصاحبه- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی	مضمون (مفهوم)
متغیر برنامه درسی سبک زندگی اسلامی	شیوه و روش	روش‌های تربیتی؛ روش‌های تضمین سلامت؛ روش پاسخ‌دهی؛ روش آموزش (فرایندهای رسمی و غیررسمی، بومی‌سازی موازین و استانداردها و تجربه‌اندوزی در روش‌های آموزش)؛ روش ارزشیابی؛
	یادگیری و یاددهی	فعالیت‌های یادگیری؛ فرصت یادگیری؛ راهبردهای یاددهی-یادگیری (شامل نقش معلم و دانش‌آموزان و رویکردهی فعال در تدریس فعالانه)؛ مدیریت یادگیری؛
	ارزیابی برنامه‌ریزی آموزشی	ارزیابی آموزش؛ برنامه ریزی و ارزش‌های اخلاقی؛ ارزیابی در قالب اصول و قواعد اسلامی (نگرش صحیح به ویژگی‌های و شایستگی‌های معلمان و ارزشیابی)؛ طراحی برنامه درسی؛ تدوین برنامه درسی؛
	اهداف و مهارت‌ها	علم و آگاهی (توانایی‌ها و تجربه و مهارت)؛ مهارت‌های تعلیم‌و تربیت (عملکردهای تربیتی، گروه‌بندی، کارکردهای چندگانه، اصول اخلاقی)؛ اهداف سبک زندگی ایرانی-اسلامی (دربرگیرنده انتظارات و مقاصد آموزشی، هدف‌گیری متناسب با موازین اسلامی)؛ اهداف تربیتی و آموزشی (اهداف اقتصادی، تدبیر اهداف آموزشی)؛ ارتباط محتوا و اهداف آموزشی؛ اهداف نظام آموزش‌وپرورش؛
	محتوا	اصول آموزش؛ اصول تربیتی (هستی‌شناختی، خانواده، منویات، مفاهیم آموزشی (مواد و منابع و مفاهیم)؛ محتوای آموزشی (اعتناگرایی در محتوای آموزشی، اقتصاد)؛ سازمان‌دهی محتوای آموزشی؛ محتواسازی اسلامی؛
	زمان و مکان آموزش	زمان و مکان انعطاف‌پذیر؛ زمان شناختی؛ فضای آموزشی و امکانات آموزشی؛ بهره‌گیری از شیوه اسلامی و محیط ایرانی؛

در بررسی مقوله‌های مربوط با مؤلفه‌های اصلی و فرعی برنامه درسی سبک زندگی/اسلامی می‌توان بیان کرد که این مقوله از ۱۱۴ مضمون تشکیل شده که با حذف مضامین تکراری ۸۷ مضمون، برپایه (جدول ۴)، در قالب ۸ مؤلفه است.

جدول ۴. مضمون‌های برگرفته از مصاحبه- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

متغیر	مؤلفه‌های اصلی	مؤلفه‌های فرعی
مؤلفه‌های اصلی و فرعی برنامه درسی سبک زندگی اسلامی	شایستگی معلم	قدرت درک و تدریس معلم؛ استدلال معلم؛ منطق معلم؛ راهنمای معلم و تدریس؛
	روش آموزش	روش برنامه‌ریزی؛ شیوه اجرای؛ روش یاددهی و یادگیری؛ شیوه اجرا، اصلاح و ارزیابی آموزش؛
	اهداف آموزش	اهداف کلی و جزئی؛ اهداف دارای موضوعیت خاص (مثل اهداف رفتاری، اهداف درسی، اهداف غایی)؛ اهداف مدت‌دار (اهداف کوتاه‌مدت، اهداف میان مدت، اهداف بلندمدت و چشم انداز)؛ اهداف فردی و اجتماعی
	محیط آموزش	آزمون و ابزار اندازه‌گیری؛ فعالیت‌های یادگیری و افراد آموزش دهنده؛ تدابیر آموزشی و امکانات آموزشی؛
	زمان آموزش	مهارت‌ها و فرصت‌ها؛ زمان یادگیری تحصیلی؛ زمان تکلیف و زمان تخصیص یافته؛
	محتوای آموزش	محتوای درسی؛ مهارت‌ها و فرایندها و تکالیف آموزشی؛ بسته آموزشی؛ محتوا و مفاهیم آموزشی؛
	ارزیابی و ارزشیابی	ارزشیابی آموزشی و ارزیابی سیستم آموزشی؛ ارزش‌های انتقادی؛

مبنی بر تبیین ارائه یک الگوی مناسب برای برنامه درسی براساس سبک زندگی/اسلامی می‌توان بیان کرد که از ۷۷ مضمون تشکیل شده که با حذف مضامین تکراری ۵۵ مضمون ذکر شده برپایه (جدول ۵)، شکل‌دهنده این مفهوم هستند که در قالب عمؤلفه به‌شکل مقوله‌های فرعی قرار گرفتند.

جدول ۵. مضمون‌های برگرفته از مصاحبه- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

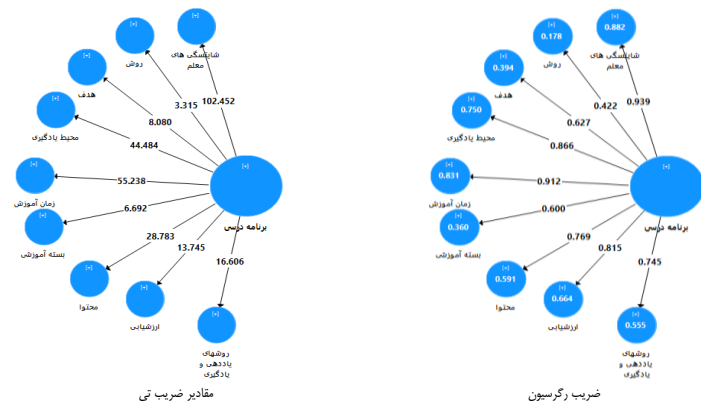
متغیر	پاسخ	مضمون (مفهوم)
ارائه یک الگوی مناسب برای برنامه درسی براساس سبک زندگی اسلامی	بهره‌گیری از آموزش‌های نوین	شیوه‌های آموزشی نوین (الکترونیک)؛ لزوم بازنگری در نظام آموزشی کشور؛ بهره‌گیری از روش‌های اصیل ایرانی -اسلامی؛ حذف یک نواختی سیستم آموزش؛ رفع محدودیت‌های آموزشی؛
	لزوم برنامه‌ریزی اساسی و عملیاتی	ارائه برنامه‌ریزی بلندمدت؛ ارائه یک طرح کلان؛ ارائه برنامه شفاف؛
	در نظرگیری شرایط آموزش	پذیرش شیوه آموزش توسط جامعه آموزشی؛ توجه به شرایط مدارس؛ توجه به شرایط معلمان و مدیران؛ توجه به شرایط دانش‌آموزان؛ توجه به نیازهای روز جامعه؛
	رعایت ابعاد سبک زندگی اسلامی	مسائل اقتصادی، مسائل اجتماعی، مسائل فرهنگی و هنری، مسائل آموزشی، مسائل اخلاقی و اعتقادی؛
	الگوگیری و شاخص‌سازی	رعایت الگوها و مؤلفه‌های برنامه‌ریزی صحیح و موفق؛ زمان‌بر بودن پذیرش الگوی جدید توسط جامعه؛ ارائه یک الگوی اجرایی مناسب؛ توجه به تمام ابعاد زندگی ایرانی-اسلامی؛ توجه به الگوهای رفتاری حضرت‌علی (ع)؛ الگوگیری از نهج البلاغه؛ الگوگیری از قرآن کریم؛
	نظرسنجی	بهره‌گیری از نظر علمای دین؛ مطالعه و روش‌شناختی نوجوانی و جوانی؛ مطالعه کتاب در حوزه سبک‌زندگی اسلامی؛ بهره‌گیری از صاحب‌نظران در حوزه برنامه‌درسی؛ بهره‌گیری از نظر کارشناسان تاریخ ایران‌باستان؛

تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS نشان داد که روایی همگرا در مدل اندازه‌گیری تأیید شده است؛ به مقادیر اعتبار مرکب و میانگین واریانس استخراج شده برپایه (جدول ۶)، ارائه شده و بیانگر کفایت و مطلوبیت سازه‌های پژوهش می‌باشد.

جدول ۶. روایی همگرای مدل اندازه‌گیری سبک زندگی اسلامی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

مؤلفه‌ها	اعتبار مرکب	میانگین واریانس استخراج شده
اجتماعی	۰/۸۹۴	۰/۵۳۹
اخلاق	۰/۹۳۳	۰/۵۶۱
امنیتی و دفاعی	۰/۷۰۹	۰/۵۵۱
باورها	۰/۸۰۸	۰/۶۱۷
تفکر و علم	۰/۷۳۴	۰/۵۵۵
خانواده	۰/۸۶۹	۰/۵۱۳
زمان‌شناسی	۰/۸۴۹	۰/۵۱۲
سلامت و بهداشت	۰/۷۵۶	۰/۶۴۵
عبادی	۰/۷۶۸	۰/۵۶۴
مالی و اقتصادی	۰/۹۴۹	۰/۶۱۱
سبک زندگی اسلامی	۰/۹۴۰	۰/۵۸۷

مبنی بر نتایج الگوریتم Smart PLS نشان داد که شاخص اعتبار مرکب در مدل اندازه‌گیری متغیرهای پنهان بالاتر از ۰/۷ بوده و از روایی مطلوب برخوردار است. همچنین مقادیر میانگین واریانس استخراج شده بیش از ۰/۵ به دست آمده که بیانگر تأیید روایی همگرای

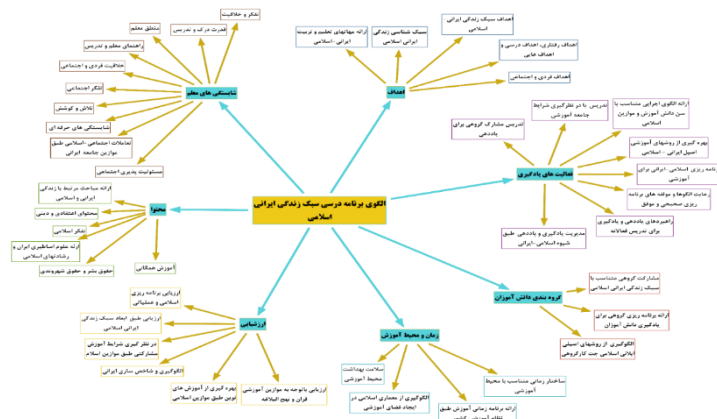
شکل ۲. تحلیل عاملی و تأیید مؤلفه‌های برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

جدول ۱۰ ضرایب و آماره‌های تی متغیرهای مدل- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)			
شرح	نتایج		
	ضریب	آماره تی	سطح معنی‌داری
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> ارزشیابی	-۰/۸۱۵	۱۲/۷۴۵	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> بسته آموزشی	-۰/۶۰۱	۶/۶۹۲	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> روش	-۰/۴۳۳	۳/۳۱۵	-۰/۰۰۱
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> روش‌های یاددهی و یادگیری	-۰/۷۵۱	۱۶/۶۰۶	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> زمان آموزش	-۰/۹۱۲	۵۵/۲۳۸	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> شایستگی‌های معلم	-۰/۹۳۹	۱۰۲/۴۵۳	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> محتوا	-۰/۷۸۴	۲۸/۷۸۳	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> محیط یادگیری	-۰/۸۶۹	۴/۴۸۴	-۰/۰۰۰
برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری -> هدف	-۰/۶۲۷	۸/۰۰۸	-۰/۰۰۰

از آنجاکه متغیرها به‌عنوان علت گویه‌های مشاهده شده در نظر گرفته شده‌اند، مسیرهای مدل به صورت انعکاسی از عامل اصلی تعریف گردیده‌اند. برای ارزیابی کفایت مدل پی‌شنهادی از مجموعه‌ای از شاخص‌های برازش استفاده شد که نتایج آن برپایه (جدول ۱۱)، ارائه شد.

جدول ۱۱. شاخص‌های برازش مدل ساختاری مؤلفه‌های برنامه‌دستی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)		
مؤلفه‌ها	شاخص استون-گیسر ^۲ Q ^۲	ریشه میانگین مربعات باقی‌مانده استاندارد شده (SRMR)
ارزشیابی	۰/۳۳۷	۰/۰۱۸
برنامه‌دستی	۰/۳۰۵	
بسته آموزشی	۰/۷۱۳	
روش	۰/۵۴۵	
روش‌های یاددهی و یادگیری	۰/۲۲۳	
زمان آموزش	۰/۷۰	
شایستگی‌های معلم	۰/۶۱۵	
محتوا	۰/۳۸۱	
محیط یادگیری	۰/۳۳۹	
هدف	۰/۵۲۳	

با تحلیل مضمون سلسله‌مراتبی مصاحبه‌ها و ارزیابی روابط مؤلفه‌های برنامه‌دستی سبک‌زندگی اسلامی در تبیین عدالت‌اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری از طریق معادلات ساختاری و تحلیل مسیر، مدل‌نهایی تحقیق برپایه (شکل ۳)، ارائه شد.

شکل ۳. مدل‌نهایی پژوهش- (مأخذ: یافته‌های پژوهشی، ۱۴۰۴)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

پژوهش حاضر باهدف طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر عدالت اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری در دوره دوم ابتدایی انجام شد. تحلیل داده‌ها در دو بخش کیفی و کمی نشان داد که مؤلفه‌های استخراج‌شده در حوزه‌های سبک‌شناسی، اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی توانسته‌اند چارچوبی علمی و بومی برای برنامه‌ریزی درسی فراهم سازند. نتایج حاصل از تحلیل مضمون ۴۰۹ مفهوم و پالایش آن‌ها در قالب مؤلفه‌های اصلی و فرعی، حاکی از انسجام و جامعیت مدل پژوهش حاضر بود. در بخش کمی، تحلیل عاملی تأییدی و آزمون‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS بیانگر روایی همگرا و برازش مطلوب مدل بود. شاخص‌های اعتبار مرکب و میانگین واریانس استخراج‌شده، همگی مقادیر بالاتر از حد مطلوب را نشان دادند و مدل پیشنهادی توانست بیش از ۰/۶۷ واریانس متغیرها را تبیین نماید. این امر بیانگر کفایت الگو و قابلیت آن برای تعمیم در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران است. یافته‌ها نشان دادند که سبک زندگی اسلامی در تبیین عدالت اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری بیشترین اثر را بر مؤلفه‌های اجتماعی، اخلاقی، اعتقادی، خانوادگی و اقتصادی داشته است. به‌ویژه مؤلفه‌های «اخلاق»، «خانواده» و «مالی و اقتصادی»، با ضرایب بالا و معنادار، نقش برجسته‌ای در استحکام مدل ایفاء کردند. درمقابل، برخی حوزه‌ها نظیر «سلامت و بهداشت» و «زمان‌شناسی»، تأثیر کمتری داشتند که می‌تواند نیازمند بازنگری و تقویت در برنامه‌های آموزشی باشد. همچنین بررسی مؤلفه‌های برنامه درسی نشان داد که عناصر «شایستگی معلم»، «زمان آموزش»، «محتوا»، «روش‌های یاددهی و یادگیری» و «ارزشیابی»، بیشترین ارتباط را با تحقق عدالت اجتماعی داشتند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که بدون توانمندسازی معلمان، بازنگری محتوای آموزشی و طراحی روش‌های فعال یاددهی-یادگیری، نمی‌توان به عدالت آموزشی و فرهنگ‌پذیری مطلوب دست یافت. به‌ویژه نقش محوری معلم در اجرای الگو، در تمامی مراحل پژوهش مورد تأکید قرار گرفت. مدل نهایی که در قالب مدل ساختاری ارائه شد، با بهره‌گیری از شاخص‌های برازش، کفایت و اعتبار خود را به اثبات رساند. این مدل توانست مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی و عناصر برنامه‌ریزی درسی را به‌گونه‌ای منسجم تلفیق کند که نه تنها عدالت در فرصت‌های یادگیری را تضمین کند، بلکه فرهنگ‌پذیری دانش‌آموزان را نیز ارتقاء دهد. بدین‌سان، یافته‌های تحقیق مبنایی علمی برای سیاست‌گذاری آموزشی و طراحی برنامه‌های درسی بومی فراهم می‌آورد. در نتیجه می‌توان اذعان داشت تلفیق عدالت اجتماعی با رویکرد فرهنگ‌پذیری در قالب مدلی بومی برنامه درسی، امکان تحقق اهداف تربیتی نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران را فراهم می‌کند. این مدل با تأکید بر سبک زندگی اسلامی-ایرانی و شاخص‌های علمی اعتبارسنجی، می‌تواند مسیر ارتقای کیفیت تربیت اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان را هموار سازد و زمینه‌ای برای کاهش نابرابری‌های آموزشی و تقویت انسجام ملی ایجاد نماید.

منابع

- ابراهیم‌آبادی، فاطمه. (۱۴۰۲). *بررسی ضرورت تربیت اسلامی و جایگاه آن در برنامه‌ریزی درسی*. دهمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت، بندرعباس-ایران، ۱۱-۱.
- حسینی، محمد. (۱۳۸۹). *نقد الگوی هدف‌گذاری سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات برنامه درسی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۸۹-۱۱۹.
- رشیدی‌مفرد، ویدا، ناطقی، فائزه. سیدی، فرانک. (۱۴۰۲). *طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه درسی باتأکید بر مردم‌سالاری دینی در دوره متوسطه اول*. فصلنامه علمی پژوهشی-سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، دوره ۷، شماره ۳: (پیاپی ۳۵)، ۱۶۴-۱۷۶.
- زارعی، فاطمه، قلتاش، عباس. ماشین‌چی، علی اصغر. (۱۴۰۲). *الگوی برنامه درسی سبک زندگی ایرانی اسلامی دوره متوسطه نظام آموزشی کشور*. نخستین همایش ملی مدیریت پویا، اقتصاد دانش‌بنیان، کازرون-ایران، ۱۰-۱.

- صیاح‌کویانی، گلستان. ملکی، حمید. سرمدی، محمدرضا. فرج‌اللهی، مهران. محبوبی، طاهر. (۱۴۰۰). *الگوی برنامه درسی مبتنی بر صبر در دوره ابتدایی براساس آموزه‌های اسلامی با بهره‌گیری از تکنیک دلفی*. فصلنامه علمی پژوهشی-مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی، دوره ۱۴، شماره ۱؛ (پیاپی ۲۶)، ۷۱-۹۸.
- عباس‌پور، علی. عصاره، علیرضا. سبحانی‌نژاد، مهدی. احقر، قدسی. (۱۳۹۸). *طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی تربیت اخلاقی دوره متوسطه اول باتأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه علمی پژوهشی-پژوهش‌های آموزش و یادگیری، دوره ۱۶، شماره ۲؛ (پیاپی ۳۰)، ۱۶۹-۱۸۳.
- عباس‌زاده، آذر. رنج‌دوست، شهرام. عظیمی، محمد. (۱۴۰۰). *طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه درسی رشد دینی و اخلاقی باتأکید بر دوره اول متوسطه*. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، دوره ۱۱، شماره ۳۵، ۶۹-۹۵.
- فرخی‌نژاد، پریسا. (۱۴۰۱). *بررسی مؤلفه‌های برنامه درسی با رویکرد اسلامی*. پنجمین همایش بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان-ایران، ۱-۱۰.
- کرمی، زهره. (۱۴۰۰). *سبک زندگی اسلامی در برنامه درسی دوره ابتدایی*. فصلنامه علمی پژوهشی-علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، دوره ۹، شماره ۱۷، ۹۳-۱۳۳.
- کلاتری، مهدی. عابدیان‌اصفهانی، منصوره. مکی‌آل‌آقا، بدیع‌الزمان. (۱۴۰۱). *شنا سایی عنا صر و مؤلفه‌های برنامه در سی دین و زندگی مبتنی بر دیدگاه ماورای فردی؛ یک مطالعه کیفی*. فصلنامه علمی پژوهشی-تربیت اسلامی، دوره ۱۷، شماره ۴۲، ۲۹-۵۱.
- موسوی، رضا. (۱۴۰۱). *نقد و بررسی الگوهای برنامه درسی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه علمی پژوهشی-آموزش و پرورش اسلامی، دوره ۲۲، شماره ۴، ۷۶-۸۸.
- واحدنژاد، اقدس. (۱۴۰۳). *کاربرد اصول تربیتی اسلام در طراحی برنامه در سی مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان*. اولین همایش بین‌المللی پژوهش‌های نوین در آموزش و پرورش و مدارس با افق پیشرفت و توسعه، همدان-ایران، ۱-۱۲.
- Ayuningsih, Widya. Syafaruddin, Syafaruddin. MS, Amiruddin. (2020). *Implementation Of Islamic Education Curriculum Development In Al-Ulum Islamic School Medan*. Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal, 3(2), 1033-1044.
- Chaaban, Youmen. Badwan, Khawla. Arar, Khalid. (2025). *Educational Leadership For Social Justice: A Systematic Review Of Empirical Evidence*. Journal Of Review Of Education, 13(2): 1-36.
- Eka, Eka. (2017). *Revisiting Character Education From Islamic Perspective: A Quest For Character-Based Education In Indonesia*. Journal Of Ulumuna, 21(1): 1-33.
- McGovern, Gina. Pinetta, Bernardette J. Montoro, Jessica M. Channey, Jozet., Rosario-Ramos, Enid. Rivas-Drake, Deborah. (2023). *Stretching Towards Social Justice: A Case Study Of Transformative Social And Emotional Learning (SEL)*. Journal Of Social And Emotional Learning: Research, Practice, And Policy, 2(1): 1-11.
- Moslimany, Raqib. Otaibi, Anzar. Shaikh, Frugo. (2024). *Designing A Holistic Curriculum: Challenges And Opportunities In Islamic Education*. Journal On Islamic Studies, 1(1): 52-73.
- Syarnubi, Syarnubi. Syarifuddin, Ahmad. Sukirman, Sukirman. (2023). *Curriculum Design For The Islamic Religious Education Study Program In The Era Of The Industrial Revolution 4.0*. Journal Of Al-Ishlah: Jurnal Pendidikan, 15(4), 6333-6341.
- Thomas, Veronica G. Madison, Anna. (2010). *Integration Of Social Justice Into The Teaching Of Evaluation*. American Journal Of Evaluation, 31(4): 570-583.
- VanBuskirk, Megan. Medeiros, Roxanna. (2025). *Evaluating A Holistic And Social Justice-Oriented Instructional Design Model For Learner Transformation*. American Journal Of Distance Education, 1-18.